

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ÇİMEN, Ü. (2020). Teknoloji ve İdeoloji Arasındaki İlişkinin Alan Derinliği Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (1) , 233-248.

Teknoloji ve İdeoloji Arasındaki İlişkinin Alan Derinliği Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Ülhak ÇİMEN^(*)

Öz: Video kamera ve fotoğraf makinesi gibi görsel teknolojik cihazların ideoloji ile yakın ilişkisi bulunmakta ancak bu ilişki genellikle dikkate alınmamaktadır. Görüntüye olanak sunan teknolojik aletlerin arka planında çeşitli ideolojiler olduğunu bilmek bu teknolojilere daha akılcı yaklaşılmasını beraberinde getirecektir. Görüntü teknolojisi cihazları henüz üretilirken sistem ideolojik yaklaşımını belirlemekte; üretilen teknolojiler bu ideolojiler çerçevesinde imal edilmekte; yani bu teknolojiler üretilmeden önce görme alanının sınırlandırılmasına ve düşünme pratiklerinin azaltılmasına önem verilmektedir. Video kameralarda bulunan alan derinliği özelliği, teknoloji ve ideoloji arasındaki ilişkiyi yansıtmaya açısından oldukça önemlidir. İnsanların muhakeme etmelerinin, düşünmelerinin, imgelemelerinin ve bilinçlenmelerinin ilk aşamasının görme olduğu kabul edilmekte ve bu anlamda görmeye özel değer verilmektedir. Görme alanının geniş tutulması daha fazla bilinçlenmeye imkân tanırken görme alanının kısıtlanması bilinçlenmemeye veya sistemin istediği şekilde bilinçlenmeye yol açmaktadır. Video kamera kullanan insanların büyük bir çoğunluğu kontrolün makineye bırakıldığı Otomatik seçenekte çekim yapmaktadır. Video kameralarla Otomatik seçenekte çekim yapıldığında görme alanı kısıtlanmakta yani alan derinliğini azaltmakta; düşünme pratikleri sistemin istediği biçimde oluşmaktadır. Bu durum video kameraların üretim sürecinde bilinçli olarak hedeflenmektedir. Ancak Manuel seçenekte video çekimi yapıldığında görme alanı kullanıcı tarafından genişletilebilmekte ve insanların düşünebilmelerine imkân sunulabilmektedir. Bu çalışma alan derinliği bağlamında video kamera ve ideoloji ilişkisini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu amacın yanı sıra çalışma kullanılan video kameraların özelliklerinin bilinmesiyle bu cihazların alternatif bir ideoloji olabileceğini açıklamayı saiklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Video Kamera, Alan Derinliği, İdeoloji, Görme, Teknoloji.

The Evaluation of The Relationship Between The Technology and Ideology Within Depth of Field

Abstract: There is a close relationship between the visual technologic tools like video camera and photo camera, however this relationship is not considered generally. Knowing that there are various ideologies in the background of technological tools that enable visualization will bring about a more rational approach to these technologies. While image technology devices are being produced, the system determines its ideological approach; produced technologies are manufactured within the framework of these ideologies; that is, before these technologies are produced, it is considered important to limit the visual field and to reduce thinking practices. The depth of field feature of video cameras is very important in terms of reflecting the relationship between technology and ideology. It is accepted that the first stage of people's reasoning, thinking, imagination and awareness is seeing and in this sense, seeing is given special value. While the keeping visual field wide allows more awareness, the restriction of the visual field leads to unconsciousness or awareness as desired by the system. The majority of people using a video camera shoot in the Auto option, where control is left to the camera. When shooting with camcorders in the Auto option, the field of view is limited, that is, the depth of field is reduced;

^{*)} Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Sinema ve Televizyon Bölümü (e-posta: ulhak.cimen@atauni.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7307-4874>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate® intihal incelemesinden geçirilmiştir.

thinking practices occur in the way the system wants. This is targeted in the production process of video cameras on purpose. However, when the video is taken in the Manual option, the visual field can be expanded by the user and this allows people to think. This study aims to show the relationship between video camera and ideology in the context of depth of field. In addition to this aim, the study intends to explain that these devices could be an alternative ideology by exactly knowing the features of the video cameras used .

Keywords: Video Camera, Depth of Field, Ideology, To See, Technology.

Makale Geliş Tarihi: 20.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 07.03.2020

I.Giriş

Video kameralar insanı ve toplumu idare etmenin akılcı bir yolu olarak görülmektedir (Sontag, 2011: 209). Sistem toplumu istediği şekilde görmeye ve düşünmeye hazır hale getirmekte, toplum da sistemin belirlediği kodlara uygun davranış tarzları göstermektedir. Video kameralar gibi teknolojik cihazlar aslında belirli bir ideolojinin çıktısı durumundadır. Bu ideoloji insanların görme alanlarına müdahale eden bir teknolojiyle mütemadiyen yeniden üretilmektedir. Video kamera görüntülerinde insanların görmesine ve düşünmesine olanak sağlayan şey geniş alan derinliğidir. Kameralar ve fotoğraf makineleri Otomatik ve Program seçeneklerinde çekim yaptıklarında dar alan derinliğine göre görme alanı belirlenmektedir. Ancak Manuel ve diğer yardımcı seçenek(A/S gibi) çekimleriyle alan derinliği genişletilebilmektedir. Kamera ve fotoğraf makinelerinin genelde Auto ve Program seçeneklerinin kullanıldığını göz önünde bulundurduğumuzda görme alanının teknoloji tarafından kısıtlandığını söyleyebiliriz. Bu durum sistemin teknolojiye ideolojik müdahalesinin önemli bir göstergesidir.

Görüntülerin dondurulması ve görüntüye hareket izlenimi verilmesi Otto Steinert tarafından öznel ve nesnel yaklaşım olarak açıklanmıştır (Steinert, 1955:2-17). Görüntüde nesnel yaklaşım gözün gördüğü şekliyle görüntünün yakalanmasını yani dondurulmasını ifade eden diyafram/iris görüntülemesine gönderme yaparken öznel yaklaşım ise gözün gördüğünün haricinde bulanıklığını yani hareket izlenimini ifade eden enstantane/shutter görüntülemesine gönderme yapmaktadır. Diyafram/iris görüntülemesinde inisiyatif makineye bırakıldığında her zaman için dar alan derinliği yani görmenin sınırlandırıldığı ve belirli bir alana odaklanmanın talimat verildiği çekim söz konusu olmaktadır. Böyle bir teknik bizim neyi görmemiz gerektiğini önceden kodlayan ve belirleyen bir ideolojiyi hegemon kılmaktadır.

Alan derinliği, belirli bir mesafe alanı içerisinde neyin gösterilip gösterilmeyeceğine karar vermede teknik yaklaşımların ötesinde arka planda ideolojik bir hegemonyayı da içerimleyen ideotek bir kavramdır (Tagg, 1988:3-18). Alan derinliği kavramı, mekânsal derinliğin temsiliyle ve fotoğrafın belirtiselliğiyle yakın ilişkilidir; aynı zamanda alan derinliği nesnelere temsilde oldukça önem arz etmektedir (Değirmenci, 2016:157). Alan derinliği hem mekânsal derinliği hem de nesne temsiliyi belirleyen veya yok eden bir belirginliği ifade etmek için kullanılmaktadır. Görmeye ve devamında bilince, muhakemeye etki eden alan derinliği neyin gösterilip gösterilmeyeceğine de karar vermede belirtisel bir faktördür. Alan derinliği bilinçli bir teknoloji yönetimidir (Hughes,

2010: 170). Bu teknoloji yönetimi insani niteliklere etkide bulunabilen ve müdahale edebilen bir yönetimdir.

İnsan aklını sistematize etmesini öğrenmiş olan sistem görme alanını belirleyen teknolojilerin sınırlarını kendi irade ve isteğine göre ayarlayabilmekte ve teknoloji ürünleri amaca uygun olarak kullanılabilir (Robins, 1996: 4). İnsan bilincinin görme alanını değiştiren teknoloji neyin gözükmeyeceğine karar vermede belirleyici bir rol üstlenmiştir (Manovich, 1995:14).

Kamera ve fotoğraf makinesi gibi cep telefonuna entegre görüntü teknolojileri bütün toplumsal sınıfların ilgisini çeken ve büyük çoğunluk tarafından kullanılan görsel kültür aracı olduğundan kamerayı ideolojiden uzak bir yere konumlandırmak oldukça zordur. Görüntünün insanlar üzerindeki etkisini bilen ve bu etkiyi istediği şekilde yönetebilen sistem egemen durumunu devam ettirebilmek için görsel kültür öğelerinin tamamını kullanabildiği gibi kamerayı da amaca uygun şekilde yönlendirebilmesini bilmektedir. İmgeye müdahale aracı olarak kullanılan kamera algılar üzerinde etkide bulunmakta; sistemin belirlediği biçimde görme pratiklerine olanak sağlamaktadır. Bundan dolayı kameraları sadece teknik anlamda görüntüye olanak sağlayan araçların ötesinde ideolojik araçlar olarak görmek gereklidir. Bu araçların imal edilmesi ve görme alanının belirlenmesinde mutlak bir ideolojinin etkisi bulunmaktadır.

II. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışma, video kameralarda bulunan alan derinliğinin doğru kullanılması ile birlikte görme alanının genişleyebileceğini ve böylelikle insanların bilinçlenebileceklerini göstermeyi amaçlamaktadır. Yine çalışma alan derinliğinin doğru kullanılması ile birlikte video kameraların alternatif bir ideoloji oluşturabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Mevcut haliyle üretilen video kameralar insanların görme alanını kısıtlayan bir anlayışla üretilmektedir. Bu yüzden bu kameraların doğru kullanılması alternatif ideolojiyi gerçekleştirmede önem kazanmaktadır.

Çalışma, video kameralara salt teknolojik cihazlar olarak bakılmasının ötesinde ideolojik cihazlar olarak bakılması gerektirdiğini göstermesi açısından önemli görülmektedir. Yine çalışma, video kameraların Otomatik seçenekte değil de Manuel seçenekte kullanılmasıyla birlikte ideolojiye farklı bir yaklaşım getireceğini ortaya koyması bağlamında değer kazanmaktadır.

III. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda kavramsal çerçeveyi belirlemek için literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada iletişim biliminin yanı sıra sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi sosyal bilimlerin alt bilimlerinden faydalanılmıştır. Yine çalışmada alan derinliğinin gösterilmesi amacıyla çalışmanın yazarı tarafından çekilmiş video görüntüsü örneklerine başvurulmuştur.

IV. Kavramsal Çerçeve

Çalışmamızın kavramsal çerçevesini İdeoloji, Aygıt Kuramı ve Alan Derinliği nosyonları oluşturmaktadır.

A.İdeoloji

İdea ve logy kelimelerinin birleşimiyle ortaya çıkan ideoloji kavramı fikir bilimi anlamına gelmekte ve hegemon sistemin devam edebilmesi için yürütülen bütün faaliyetleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Mannheim, 2002). Çalışmamızda kavram, kişilerin ve toplumların görmelerini, düşüncelerini ve davranışlarını belirlemek için ortaya konulan teknolojik ürünler çerçevesinde ele alınmıştır.

B.Aygıt Kuramı

Teknik ve ideoloji arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu savunan *Aygıt Kuramının* temel tezi fotoğraf, kamera ve sinema dâhil olmak üzere bütün teknolojik aygıtların ideolojik oldukları; toplumsal oluşum ve kültürel yapı içerisinde düşüncelerimizi ve algılama biçimimizi etkiledikleridir. Bu kuramın en önemli temsilcisi olan Jean-Lois Comolli alan derinliğine etki eden teknik durumların etkisiz olarak algılanmasına karşı durarak teknik ile ideoloji arasında mutlak bir bağ olduğunu düşünmektedir (Comolli, 1990: 218-237).

C.Alan Derinliği

Alan derinliği objektif ve diğer bazı etmenlere bağlı olarak değişen, görünen alanın belirginliğini ilgilendiren bir kavramdır. Objektife en yakın olan cisimle objektife en uzak olan cisim arasındaki net alan mesafesi fazlaysa alan derinliği fazla; objektiften gözüken cisimlerden bazıları net bazıları bulanık ise alan derinliği azdır. Alan derinliğinin az veya fazla olması çekilecek konunun önemine göre değişiklik gösterebilmektedir. Mesela kişilerin arka planda güzel bir orman manzarasıyla gösterilmesi istenildiğinde alan derinliği fazla, arka plana istenmeyen bir duvar yazısının gösterilmemesi istenildiğinde alan derinliği az bırakılabilmektedir. Video kameralar otomatik veya program seçeneğinde kullanıldıkları zaman alan derinliği dar olacak şekilde tasarlanmış bir teknoloji ile görüntü sunmaktadır.

Alan Derinliğini Etkileyen Faktörler: Alan derinliğini belirleyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar diyafram değeri, objektifin odak uzunluğu, netlenecek objenin kameraya uzaklığı, bulanıklık dairesi ve alıcının boyutudur (Norton, 2003:28). Bunların haricinde netleme halkasıyla da alan derinliği belirtiselliği yapılabilmektedir.

1.Diyafram Değeri

Diyafram/iris açıldığı zaman görüntüdeki net alan azalmakta; diyafram/iris kısıldığında ise net alan artmaktadır (Prakel, 2012: 78-79). Bu durumu kamera ve fotoğraf makinesindeki diyafram/iris shutter/enstantane ilişkisiyle daha doğru şekilde anlatabiliriz. Eş değerlik çizelgesinde aynı ışık miktarını sağlayan 4-1/250 ile 16-1/15 pozlama değerleri toplamda aynı ışık miktarına imkân tanımaktadır. Ancak diyafram/irisi 4'e aldığımızda yoğun ışık, shutter/enstantaneyi 1/250'ye aldığımızda ise

çok az süre ile ışık gelmektedir. Bu durumda objektif süre kısıtlamasından dolayı kendisine en yakın olan cisimden en hızlı sürede en fazla yansıyan ışığı almaya çalışmaktadır. Bundan dolayı ön taraf olabildiğince net arka taraf ise bulanık çıkmaktadır. Diyaframı/irisi 16'ya aldığınızda ise az yoğun ışık, shutteri/enstantaneyi 1/15'e aldığınızda ise uzun süre ile ışık gelmektedir. Bu durumda objektif herhangi bir süre sıkıntısı olmadığı için en yakınlara birlikte en uzak olan cisimden yansıyan ışıkları bile almaktadır. Diyaframın/irisin geniş tutulması alan derinliğini azaltmakta, diyaframın/irisin dar tutulması ise alan derinliğini artırmaktadır. Video kameralar otomatik seçenekte kullanıldıklarında alan derinliğini az olmaktadır.

Görüntü-1: Diyafram değerinin kamera tarafından belirlendiği bir görüntü

Görüntü-2: Diyafram değerinin kullanıcı tarafından belirlendiği bir görüntü

2.Objektifin Odak Uzaklığı

Objektiflerin geniş odak uzaklıklı veya dar odak uzaklıklı olmaları alan derinliğini etkilemektedir. Geniş odak uzaklıklı objektifler yakın ve geniş bir alanı gösterdiklerinden dolayı alan derinliği bu objektiflerde daha geniş; dar odak uzaklıklı objektifler ise uzak ve dar bir alanı gösterdiklerinden dolayı alan derinlikleri daha azdır. Objektiflerin odak uzaklığı arttıkça alan derinliği azalmakta; odak uzaklığı kısaldıkça alan derinliği artmaktadır (George, 2018:88). Zoom objektiflerle alan derinliği etkisi verilmek istenildiğinde zoom in veya zoom out yapılabilir. Alan derinliği geniş tutulmak istenildiğinde zoom out, alan derinliği az tutulmak istenildiğinde zoom in yapılmaktadır.

Görüntü-3 Dar Odak Uzaklıklı Objektif Görüntüsü

Görüntü-4 Geniş Odak Uzaklıklı Objektif Görüntüsü

3.Netlenecek Objenin Kameraya Uzaklığı

Alan derinliğine etki eden diğer bir husus netleme yapılacak konunun fotoğraf makinesine olan uzaklığıdır (Kanburoğlu, 2018:34). Çekilecek nesne kameraya ne kadar yakınsa alan derinliği az, ne kadar uzaksa alan derinliği fazla olmaktadır. Tabii bu durumda kullanılan objektifin odak uzaklığı, diyafram değeri, netleme yapılacak alan ve diğer faktörlerde önemlidir.

Görüntü-5 Kameraya Uzak Olan Bir Nesne Görüntüsü

Görüntü-6 Kameraya Yakın Olan Bir Nesne Görüntüsü

4. Bulanıklık Dairesi

Paralel bir biçimde gelerek mercek tarafından kırılan ışınların objektifin arka kısmında ve sensörün önünde oluşturduğu daireye bulanıklık dairesi denilmektedir. Bulanıklık dairesinin fazla olması netlemeye bağlı problemlerin oluşmasına yol açmaktadır. Bulanıklık dairesinin fazla olması alan derinliğini azaltmakta, fazla olması ise alan derinliğini artırmaktadır.

5. Alıcının Boyutu

Kameranın odak uzaklığı değiştirilmeyecekse alıcının boyutu ve çapı alan derinliğine etki edebilmektedir. Alıcının (film veya sensör) boyutu büyüdükçe alan derinliği azalmakta; alıcının boyutu küçüldükçe alan derinliği artmaktadır.

Bu faktörlerin haricinde netlik halkasıyla da alan derinliği belirlenebilmektedir. Objektif üzerindeki netlik halkası ile hangi mesafe aralığının veya nesnenin net kılınacağı ayarlanabilmektedir. Kamera otomatik seçenekte kullanıldığında her zaman için kendisine en yakın cisim veya nesneyi referans alarak netleme yapmaktadır. Manuel seçeneğe alındığında ise netleme kamerayı kullanan kişinin kontrolüne bırakılmaktadır.

Görüntü-7 Netlik halkası otomatik seçenekteyken elde edilen bir görüntü

Görüntü-8 Netlik halkasının kullanıcı tarafından ayarlandığı bir görüntü

V. Teknoloji İdeoloji İlişkisi

Fotoğraf makineleri ve kameralar teknik araçlar olmanın ötesinde ideolojik araç özelliği göstermektedir. John Berger hem bizim kullandığımız hem de bize karşı kullanılan bu teknolojileri ideolojik bağlamından kopartmamamız gerektiğini ve bu araçları değerlendirirken ideolojiyi merkeze almamız gerektiğini ifade etmektedir (Berger, 2017:39). Teknolojik aletleri salt teknik bağlamda görmek sistemin istediği bir durumdur.

Video kameralar, sistemin belirlemiş olduğu teknolojinin insanları istenilen biçimde bakmaya zorladığı ve toplumsal yaşam olgularının sisteme uygun yorumlandığı bir araç özelliği taşımaktadır (Freund, 2016:9). Çünkü video kameranın sunmuş olduğu görme alanı belirli bir ideolojiye göre belirlenmiş ve yönlendirilmiş bir gerçekliğe sahiptir. İsmi tarafsız olmasından almış olan objektif ve içerisinde barındırdığı mercekler grubu görüntü oluşturmada en dar alan derinliğine göre planlanarak üretilmekte ve normal görme alanına değiştirdiği için objektifin tarafsızlığı ortadan kalkmaktadır. Kameranın görme alanına müdahale eden efektif yapısı kamera *ayarlama sanatı* olarak tarif edilmiştir (Adorno, 2014:367).

Görüntüde görülmesi veya bulanıklaştırılması gereken şeyler ideoloji bağlantılı teknolojilere göre şekillenmektedir. Video kameralara sadece bir görsel yaratım olarak değil düşüncelerin ideolojik maksatlı dönüştürüldüğü ve davranışlara buna bağlı olarak şekil verilen etkili yöntemlerden biri olarak bakmak gerekmektedir. Video kamera kullanımını her şeyden önce belirlenmiş bir ideolojik olarak ele almak gerekmektedir. Bu ideoloji insanlara düşünmemelerini/istenilen biçimde düşünmelerini ve belirlenmiş olanın dışındakini görmemelerini talimatlandırmaktadır.

Görüntü teknolojilerinde görüntüyü oluşturan teknik ve kompozisyon öğelerinin amaca uygun olarak düzenlenmesine retorik denilmektedir (Bate, 2013: 58). Retorik temelde ideolojiyi referans alarak düzenleme ve alan derinliği etkisi oluşturmaktadır. Davies ideoloji temelli amaca uygun düzenlemeleri görsel olarak algılanan şeylerin titiz organizasyonu olarak ifade etmektedir (Davies, 2018:203). Bu düzenlemelerde görüntüler insanların görme alanını belirleyerek bireyleri harekete geçirebilmekte/duyarsız kılabilmekte, mutlu edebilmekte/hüzünlendirebilmekte ve çeşitli talimatlar içerebilmekte/mesajsız bırakabilmektedir. Video kamera ve fotoğrafta retorik ideolojiyle iç içedir (Barthes, 1991). Görüntülerdeki ideolojik kullanımı sadece anlama yönelik imajlarda değil bütün form ve içeriklerde görebilmek mümkündür.

Görüntü elde etmede görüntüyü çeken kişinin yönlendirmeleri makineye bırakması alternatif ideoloji çerçevesinde büyük bir sorun olarak görülmektedir. Makineye ümit bağlanarak insanın devre dışı bırakıldığı teknolojilerde sistem görmeyi kendi hegemonyasına almaktadır. Çünkü zihinsel kavrayışın devre dışı bırakılarak ortaya çıkacak sonucun makinenin inisiyatifine bırakılması tamamen teknolojinin egemenliğine girmek demektir. Victor Burgin teknolojilere mekanik ve ideolojik bakış açılarıyla ilgili iki farklı görüşü ortaya koymaktadır. Ona göre:

“Aygıt üzerine saf teknolojik terimlerle düşünebilirsiniz: Aygıt, çok sayıda seçeneği(odak yüzeyi, deklanşör hızı, açıklık[diyafram], çerçeveleme, açığı ve benzeri) denemek anlamına gelir ve yapının içeriği bu seçenekler içinden yaptığımız tercih ve söz konusu seçenekleri yapılandırma biçiminiz olur. Bu durumun kökleri Greenbergci modernizmedir. Ya da aygıtın, objektifin önündeki dünyaya dair bir bakış açısının yanılması sunmak için icat edildiği gerçeğini kabul ederek başlayabilirsiniz ki, bu aynı zamanda temsil ve anlatı üzerine düşünmeye teşvik edecektir. Benim tercihim bu yöndedir” (Burgin, 1997:75-76).

İnsanların görme alanına etki eden faktörler teknik amaçlı değil ideolojik belirlenimlere göre oluşturulmakta ve bu faktörler anlam üretim sürecine ve anlamın biçimlendirilmesine mutlak etkide bulunmaktadır. Teknoloji tarihten, kodlardan ve ideolojilerden bağımsız değildir. Alan derinliği ve diğer özellikleri içerisinde barındıran görüntü teknikleri ideoloji bağlantılıdır ve bu teknikler anlamlandırma sistemlerine mutlak ve doğrudan bir etkide bulunmaktadır.

VI.Kameraman İdeoloji İlişkisi

Fotoğraf çekmek veya video kamerayla görüntü elde etmek basit teknik işlem, zararsız bir tanıklık, masum ışık parçacıklarından imaj yakalama yönteminin ötesinde arka planında belirli bir ideoloji ve bu ideolojiye bağlı emeğin gerçekleştiği bir işlemdir (Yaygın, 2017: 10). Video kameraların otomatik seçenekte kullanılması görme alanının sistem tarafından belirlendiği ve düşüncenin sistem tarafından şekillendirildiği bir durumdur. Görüntünün teknik boyutunun allak bullak olduğu yer görüntüyü çeken kişinin düşüncesinde belirlenmiş olan ideolojidir ki bu durum kullanılan teknolojik cihazın manuel olarak kullanılmasını da bilmeyi gerektirmektedir.

Görüntü teknolojilerinde gözün gördüğü şeyin arka planında yüklenmiş bir ideoloji ve bu ideolojinin çeşitli anlam üretimleri mevcuttur. Görüntüyü çeken kişinin ideolojisine bağlı olarak görme biçimi meydana gelmekte ve bu görme biçimi çeşitli zihinsel pratiklerden bağımsız kalamamaktadır. Görüntü teknolojilerinin ideolojik kullanımına olumsuz yaklaşımlardan ziyade bu teknolojileri alternatif bir ideoloji olarak görmek gereklidir. Alternatif ideoloji kamera ve fotoğraf makinesiyle görüntü elde ederken görme alanının makineye bırakılmadığı bilinçli bir kullanımı gerektirmektedir (Ökten, 2011:98-99). Dünyaya ait gerçekliği görebilmek için kullanılan teknolojik cihazların özelliklerinin iyi bilinmesi ve arka plandaki ideolojilerin teknolojiden bağımsız olmadığı kavranılması gerekmektedir.

Hegemon ideolojinin oluşturulması özünde bütün toplumun hafıza kaybına uğratılması ve toplumsal belleğin yerine yapay bir bellek inşa edilmesi sürecidir (Yaygın, 2017:44-45). Yapay belleğin hegemon ideolojiye uygun davranması gerekmektedir ki bütün teknolojiler bu maksatla üretilmektedir. Video kamera; toplumsal belleği yok etmek, unutmayı kolaylaştırmak ve dizgeye hizmeti sürekli kılmak amacıyla geliştirilen bir araçtır. John Berger’in söylemiyle kamera ve fotoğraf makinesi insanların bir şeyleri unutmaları için kayıt yapan bir cihaz halini almıştır (Berger, 2016: 75-76). Bu cihazların

yine alternatif maksatla üretilmesi teknolojiyi ve bu cihazları bilinçli kullanmayı gerektirmektedir.

Betimleme çekim yapan kişinin çekimi yapılacak şeye bakış şekliyle yakinen ilişkilidir. Betimleme ile görüntüde her şey gösterebileceği gibi istenilen şekilde sınırlandırmalar yapılabilmektedir. Yani betimlemenin doğru kullanımı ile görme alanı insanın normal görme alanı seviyesine çıkartılabildiği gibi bu görme alanı amaca uygun olarak kısıtlanabilmektedir. Görme alanının daraltılması ve genişletilmesi kullanılan teknolojik aletin özelliklerinin tam bilinmesiyle mümkün olmaktadır. Yargılama, seçme, ayıklama, düzenleme, ekleme, çıkartma, görmezden gelme, yakalama, kompozisyonu düzenleme vb. her şey kameraman ve fotoğrafçı sayesinde gerçekleşmektedir (Price, 2014:14). Yani düşünen ve gören kişi ile kaydedici olan makine arasındaki ilişkide konunun asıl kahramanı görüntüyü çeken kişi olmalıdır.

İdeolojiye hizmet eden teknolojiler ile görüntü manipüle edebileceği gibi manipülasyona başvurmadan alan derinliği marifetiyle gösterilmek istenilenler gösterilebildiği gibi ve gösterilmek istenilmeyenler de saklanabilmektedir (Ökten, 2013: 45). Bu durum temelde sistemin belirlemiş olduğu teknolojilere göre oluşturulsa da teknolojiyi bilen kullanıcılar ideolojik görüşlerine göre alan derinliği etkisi oluşturabilmektedir. Sistemin belirlemiş olduğu dar alan derinliğine alternatif bir bilinç ancak teknolojik bilgiyle oluşabilmektedir.

VII.Video Kamera ve Alan Derinliği İlişkisi

20. yüzyılın başında çekilen sinema filmlerinde geniş alan derinliği etkisi sadece ışığın yeterli olduğu dış mekânlarda elde edilebilmekteydi. Bunun haricinde ışığın yeterli olmadığı durumlarda dar alan derinliği ile sadece belirli bölümlerin gösterilebildiği görüntüler net hale getirilebilmekteydi. Geniş açı objektifler yokken alan derinliği etkisi oluşturmak için diyafram/iris iyice kısılarak derin odak oluşturma çabası sadece ışığın yeterli olduğu dış çekimlerde mümkün olabilmekteydi. Gelişen teknoloji ile birlikte objektifler amaca uygun olarak çeşitli amaçlara uygun formatlara sokuldular. Bundan sonra görüntü alan derinliği etkisi oluşturabilmek veya alan derinliğini sınırlandırabilmek daha kolay hale gelmişti. Objektiflerin geniş odak uzaklıklı hale gelmesiyle alan derinliğinin geniş tutulması daha mümkün olmuştu. Ancak hareket ve derinliğin inşasında alan derinliğinin dar olması kameranın çektiği görüntünün bir sonucu değil aksine cihaz olarak kameranın inşa sürecinde belirlenen bir durumdu. Gösterilen şeyleri görme alanımızın ideolojik bağlamda toplumsal yapıyı inşa sürecinde oldukça etkili olduğu kabul edilmektedir.

“Sonuçta fotoğrafın/kameranın çekilme aşamasında dahi nesnenin temsilini belirli biçimlerde üreten ve düzenleyen bir takım aygıtsal unsurlarla, örneğin görme alanını değiştiren odak uzaklığı, kadraj seçimi ve perspektifi, diyafram vb. karşılaşıyoruz. Dolayısıyla aygıt kuramının temel eleştirileri bize doğrudanlığı ve doğallığı içinde

görünen pratiklerin aslında o pratiklere ideoloji aracılığıyla yüklenmiş bir takım inanışların ürünü olduğunu göstermektedir” (Değirmenci, 2016: 180-181).

Andre Bazin için odak ve alan derinliği imgeye doğrudan etki eden faktörlerdir. Bazin dar alan derinliğinin fotoğraf makinesi ve video kamerada temel özellik olduğunu düşünmektedir (Bazin, 1967:23-40). Geniş alan derinliği kullanımı gözün normal görme alanına yaklaşımda dar alan derinliğine nazaran daha gerçekçidir. Derin odağı barındıran geniş alan derinliği kullanımı gerçek hayattaki fiziksel, mekânsal ve zamansal deneyimlere daha yakındır. Ancak tekniğe ideolojik yaklaşım, dar alan derinliğini makineye otomatik olarak belirlemiştir. Yani video kamera imalatında izleyici imgesi dar alan derinliğini görece biçimde düzenlenmektedir.

Alan derinliğinde odaklanma görüntüde bir şeyin doğruluğuna ve önemine vurgu yapma maksatlı kullanılmaktadır. Odağın dışında bırakılan şey değersiz hale getirilirken odaklanılan nesneye önem verilmektedir. Bir şeye odaklanılmış olması size buna bakmanızı tavsiye ediyorum/emrediyorum demenin bir yoludur (Bate, 2013: 57). Bu durum gözün teknik kullanıma bağlı olarak şekillendirildiğini göstermektedir. Göz fotoğraftaki odaklanmaya bağlı olarak bütünü değerlendirmeye alabileceği gibi sadece özel olanı da değerlendirmeye alabilmektedir.

Dar alan derinliği görme alanının dışında kalan şeyleri belirsizleştirerek soyutlama alanı meydana getirmektedir (Biro, 2012: 358). Görüntüde soyut arka plan kullanımı, ön planda yer alan şeye odaklanılması gerektiğini emretmektedir. Olağan görme biçiminden ayrıştırılarak belirgin hale getirilen nesnenin duygusal etkisi daha fazla olmaktadır (Bate, 2013:176). Odaklanılan nesnenin görüntüdeki durumu *bilgilendirici değer* kavramıyla açıklanmaktadır. Bate odaklanılan nesnenin görüntüdeki belirginliğine *meta nesne* demektedir.

“Modern fotoğrafçılık bağlamında yeni bir efekt olan yakın plan, temel yük çekiminin arka planında kültürel olan herhangi bir şeyin yokluğunu görünür kılmıştır. Arka planda dayanak noktası oluşturacak herhangi bir şeyin olmaması, seyirciyi nesnenin ölçeklendirilmesi duygusundan mahrum bırakmaktadır. Ölçü anlamında olmasa da, fotoğraftaki nesne bedensizleşmiştir(dis-embodied) ve izleyicinin zihnindeki imgeleme bağlı olarak büyük ya da küçük bir hal alabilir” (Bate, 2013: 181).

Görüntüde belirtisellik kavramı doğrudan alan derinliğiyle ilişkilidir. Bir görüntüde gözükmesi istenilen her şey belirtiselliğe vurgu yapmakta, gösterilmesi istenilmeyen şeyle belirtisellik yok edilmektedir (Değirmenci, 2016,95-157). Görüntülerin belirtisellik niteliği göz önünde bulundurulduğunda camera obscuranın alan derinliğinin geniş olduğu söylenilmektedir. Her ne kadar tek gözlü bir model olsa da camera obscura kavramsal düzeyde sonsuz sayıdaki nesnenin her birini ayrı ayrı biçimde derinlik farkı gözetmeksizin düz bir yere aktararak sonsuz sayıdaki göz nosyonuyla işlemektedir (Değirmenci, 2016:182). Görüntülenen nesnelerin mekânsal bağlamında bütünün değil

de sadece özel bir alanın temsiline yönelinen formlarda yani alan derinliğinin azaltıldığı durumlarda görüntü dramatik bir biçime dönüştürülmektedir. Böylesi bir formda görüntüde belirtisel kılınan nesnenin ön plana çıkarılması ve diğer şeylerin bulanıklaştırılması/gözükmesinin istenilmemesi teknolojik bir durum değil ideolojik bağlantılı bir hükümranlıktır.

VIII. Sonuç

Son zamanlarda cep telefonlarına entegre edilen kamera ve fotoğraf makineleriyle görüntü elde etmek oldukça yaygın hale gelmiş bir eğlence endüstrisidir (Sontag, 2011:8). Bu eğlence endüstrisinde önceden belirlenmiş ve hazır kalıp hale getirilmiş görüntü formatları insanların görme alanlarını belirlemektedir. Cep telefonuna entegre kamera ve fotoğraf çekimlerinde alan derinliğinin en sığ olduğu görüntüler elde edilmektedir. Toplumsal yaşamda büyük değişikliklere yol açan bütün teknolojilerde olduğu gibi video kameralarda ortaya çıkarken ve çeşitli özellikleriyle gelişme gösterirken sistem tarafından himayesine alınmış; sistemin çıkarlarına uygun şekilde teknik olarak yeniden üretilmiştir. Dolayısıyla video kamera görüntüsüne bakılırken iki boyutlu bir yüzeyin ötesine bakabilmesini bilmek gereklidir. Kamera görüntüsü çıktılarını onları meydana getiren sistemin buyruklarından bağımsız olamayacağı gibi modern dünyanın diğer bileşenleriyle de bütünleşiktir. Dolayısıyla video kamera dâhil bütün teknoloji ürünlerini farklı şekilde okumak, anlamak ve sorgulamak gereklidir. Alternatif zihin diyebileceğimiz bu değerlendirme biçiminde teknolojiye olumsuz yaklaşımdan ziyade teknolojiyi güç olarak değerlendirmek ve bu güçten faydalanmak amaçlanmalıdır.

Walter Benjamin yakın plan çekimlerle görme alanının daraltıldığını ve insanların görmesi gereken şeylerin sınırlandırıldığını düşünmektedir. Ona göre nesnelere yakın plan görüntülemek bir saplantıya dönüşmüştür ve nesnelere fotoğrafik olarak yakın çekim olarak çoğaltma dürtüsü de her gün biraz daha yoğunlaşmaktadır (Akt. Sontag, 2017: 223). Nesnelere yakın çekimler ile elde edilen şey görsel olana hayranlıktır (Adorno vd. 2014:347). Ancak hayran olunan şeyin arka planında neyin gizlendiği dikkate alınmamaktadır. Benjamin teknolojinin ve teknolojik çıktılarının kitleler üzerinde aşırılık içeren bir gerginlik yaratacağını ve kitlesel çeşitli hastalıkların ortaya çıkacağını iddia etmiştir (Benjamin, 2015:50). Bu türden hastalıkların sebebi sistemin belirlediği amaçtan yoksun eylemler, insanın teknoloji karşısındaki acziyeti, teknolojik belirlenimlerin sorgulanmaması ve duyuşsal alanın ters yüz olmasıdır. Modern görüntü teknolojileri, alan derinliğine bağlı görme alanını ve imge oluşumunu belirleyerek insanların hayal dünyalarını ve düşünceleri ele geçirecek tedbirleri öncesinden almıştır (Leslie, 2019:41). Leslie'ye göre kamera ve fotoğraf makinesi gibi görüntü teknolojileri amaca uygun olarak imal edilen ideolojilerdir. Görüntü teknolojileri görme alanını bozabilmekte ve propagandaya hizmet aracı olarak kullanılabilirlerdir. Bireylerin duyuşsal algıları teknoloji marifetiyle etki altına alınabilmekte ve teknoloji marifetiyle ortaya çıkan görüntüler görme sınırlarından farklı hale gelebilmektedir (Leslie, 2019:78). Dolayısıyla video kameraların insanın görme alanını kısıtlayan durumları gösterilen şeylere şüphe

ile bakılmasına yol açmakta ve görüntüye karşı güvensizlik meydana gelmektedir (Kriebel vd., 2017: 8).

Fotoğraf makinesi ve kameranın teknik özellikleri ideolojik belirlemelere göre oluşturulmaktadır (Maynard, 2018: 223-247). Kameranın ve fotoğraf makinesinin otomatik veya program seçenekleri görme alanını kısıtlayan sığ alan derinliğine göre üretilmektedir. Görüntü teknolojilerinin arka planında egemen bir ideoloji vardır ve bu ideoloji insanların görme alanına teknoloji üretilirken müdahale edecek tedbirleri almıştır (Berger, 2017:15). Görüntü teknolojileri, video kamera aracılığıyla istenilen anlamın hangi şekilde oluşturulması gerektiğini söyleyen ideolojidir (Bate, 2013:43). Bu ideoloji görmeye, bilince, muhakemeye, imgeye ve düşünme pratiklerine doğrudan etkide bulunabilmektedir. Video kameraların Otomatik seçenekte yaptığı çekimlerde insanın normal görme alanının bozulması sistemin ideolojik bir yaklaşımdır. Bu durumda yapılması gereken şey sistemin belirlediği görme alanını genişletecek alternatif ideolojilerdir. Video kameraların özelliklerinin bilinmesiyle insanların normal görme alanına yakın çekimler mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla teknolojiyi bilmek ideolojiyi anlamının ve alternatif ideoloji oluşturabilmenin bir yolu olarak görülmelidir.

Kaynaklar

- Adorno, T., Horkheimer M. (2014). Aydınlanmanın Diyalektiği. (Çev.:Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan). İstanbul: Kabalcı yayıncılık (1944).
- Barthes, R. (1991). Rhetoric of The Image, The Responsibility of Forms. (Tr.: Richard Howard). Berkeley: University of California Press (1991).
- Bate, D. (2013). Fotoğraf Anahtar Kavramlar. (Çev.:Bahar Şimşek). Ankara: De Ki Basım Yayım(2009).
- Bazin, A. (1967). “The Evolution of the Language of Cinema”[Sinema Dilinin Evrimi]. What is Cinema? (Tr.: Hugh Gray). Vol:1.23-40.
- (Çevrimiçi:
<http://www.mccc.edu/pdf/cmn107/the%20evolution%20of%20the%20language%20of%20cinema.pdf> Erişim Tarihi: 23.08.2019)
- Benjamin, W. (2015). Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı. (Çev: Gökhan Sarı). İstanbul: Zeplin Kitap(2015).
- Berger, J. (2016). O Ana Adanmış. (Çev.: Müge Gürsoy Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları(1988).
- Berger J. (2017). Bir Fotoğrafi Anlamak. Haz. ve Sunuş: Geoff Dyer. (Çev.: Beril Eyüboğlu). İstanbul: Metis Yayıncılık(2013).
- Burgin, V. (1997). “Art, Common Sense and Photography”. Jessica Evans(Ed.) The Camerawork Essays(ss74-85). London: Rivers Oram Press.

- Biro, M. (2012). "From Analogue to Digital Photography: Bernd and Hilla Becher and Andreas Gursky"[Analogdan Dijitale Fotoğrafa: Bernd ve Hilla Becher ve Andreas Gursky], *History of Photography*. 36 (3), 353-365.
- Comolli, J.L. (1990). "Technique and Ideology: Camera, Perspective, Depth of Field"[Teknik ve İdeoloji: Kamera, Perspektif, Alan Derinliği]. *Cahiers du Cinema Vol III*, Nick Browne(Ed.)(ss.218-237). Newyork: Routledge Press.
- Davies, D. (2018). "Fotoğraflar, Ne 'Anlama Gelir': Cartier-Bresson'un Scruton'a Yanıtı". *Fotoğraf Felsefesi (Doğanın Kalem Üzerine Denemeler)*. Scott Walden(Ed.)(ss.201-221). Çev. Aylin Ünal, Hüseyin Yılmaz, İstanbul: Espas Sanat Kuram Yayınları.
- Değirmenci K. (2016). *Fotoğrafın İmgeleri Temsil, Gerçeklik ve Dijital Çağda Fotoğraf*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Freund G. (2016). *Fotoğraf ve Toplum*. (Çev.: Şule Demirkol), İstanbul: Sel Yayıncılık(2006).
- George, C. (2018). *A'dan Z'ye Dijital Fotoğrafçılık*. (Çev.: Bala Toprak).İstanbul: İnkılap Kitabevi(2009).
- Hughes J. (2010). *Could Northern Irish Sense of Place Be Defined Photographically?*. (PhD Thesis). Belfast: University of Ulster, Faculty of Art & Design and the Built Environment.
- Kanburoğlu, Ö. (2018). *A'dan Z'ye Fotoğraf*. İstanbul: Say Yayınları(2004).
- Leslie, E. (2019). *Walter Benjamin Fotoğraf Yazıları*. (Çev. Burcu Halaç/Tevfik Turan). İstanbul: Kolektif Kitap(2015).
- Mannheim, K. (2002). *İdeoloji ve Ütopya*. (Çev.: Mehmet Okyayuz). Ankara: Epos Yayınları(2002).
- Manovich, L. (1995). *The Paradoxes of Digital Photography*. Photography after Photography. Germany: Exhibition Catalog.
- Maynard P. (2018). "Fotoğrafta Zaman ve Mekân Ölçekleri: "Algı İki Şekilde İşler"". *Fotoğraf Felsefesi(Doğanın Kalem Üzerine Denemeler)*. Scott Walden(Ed.)(ss.223-247).(Çev.: Aylin Ünal, Hüseyin Yılmaz). İstanbul: Espas Sanat Kuram Yayınları.
- Norton, W. (2003). *Televizyonda Kamera, Aydınlatma ve Ses Tekniği*, (Çev.: Vuslat Öztöpcü). İstanbul: TRT Yayınevi(2003).
- Ökten, A.İ. (2011). *Fotoğraf Yazıları*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Ökten, A.İ. (2013). *Fotoğrafın Eleştirel Gücü Fotoğraf Yazıları-2*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Prakel, D. (2012). *Pozlandırma*. (Çev.:Nedim Sipahi). İstanbul: Homer Kitabevi(2009).

- Price, M. (2014). Fotoğraf Çerçevdeki Gizem. (Çev.: Ayşenaz Koş, Kubilay Koş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları(1994).
- Robins K. (1996). Into the Image Culture and Politics in the Field of Vision. London and New York: Routledge.
- Kriebel S. T. , Zervigón A.M. (2017). “Introduction”, Photography and Doubt, Sabine T. Kriebel and Andrés Mario Zervigón(Ed.)(ss.1-9). London and New York: Routledge.
- Sontag S. (2011). Fotoğraf Üzerine. (Çev.: Osman Akinhay). Agora Kitaplığı: İstanbul(1973).
- Steinert, O. (1955). Subjective Photography[Öznel Fotoğraf], Two Volumes. (ss.2-17). Munich: Bruder Auer.
- Tagg, J. (1988). The Burden of Representation Essays on Photographies and Histories. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Yaykın M. (2017). Fotoğraf İdeolojisi Algıda Gerçeğin Bozulumu, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.